

Feiszt György: Mesélő házak

SZÜLŐFÖLD KÖNYVKIADÓ, SZOMBATHELY,
2023. 312 P.

Történelemórák kötelező olvasmánya lehet: páratlan vasi leltár készült a *Mesélő házak* című cikksorozat könyvbe rendezésével.

A lokálpatriotizmus ereje mozgatta minden irányból a cikksorozatot, amely a Vas vármegyei napilap, a *Vas Népe* hasábjain jelent meg az utóbbi években, 2016-tól hetteente. Ahogy a szerző, Feiszt György maga is megfogalmazza a könyv bevezetőjében (6. és 7. oldal): a lokálpatrióta tudományos kíváncsiság sarkallta hétről hétre a települések mikrotörténelmének napvilágra emelését, másrészt az olvasóközönség érdeklődése nem lankadt és már kétszáz epizóddal, helyszínnel ezelőtt könyv formáért „kiáltott”. Az összegzés 2023-ban megvalósult, és lexikonszerű alapossággal rendezett kötetet tarthat kezében az olvasó.

Tudományos pontosság ad keretet az elegáns kiadványnak, miközben tényleg mesék sora él a lapokon. Szülőházak, elveszett templom, egykori kastélyok elevenednek meg akkori fényükben a sorok nyomán. Az „időutazás” kifejezést használja előszavában (5. oldal) Majthényi László, a Vas Vármegyei Közgyűlés elnöke, és pontos a meghatározás, hiszen a történelem majd’ minden korszakában járhatunk a Mesélő házak között, mentén. Ahogy középkori épített emlékek sora, úgy Páger Antal és Karády Katalin is szereplője a könyvnek. (Előbbi a 182. oldalon, Pornóapátinál, valamint a 26. oldalon található, Bucsuról szóló fejezetben, utóbbi Chernelházadamonya „meséjénél”, a kötet 33. oldalán.)

A kiadványt fellapozva biztosan mindenki a számára személyes okokból fontos település nevét, oldalát keresi ki először: meggyőződik arról, hogy jól tudta-e a helyi krónikákból a faluja, városa nevezetességé-

nek, híres szülőttének történetét. Esetleg eszébe jut, hogy mi mindent kellene, lehetne még mesélni a településről. A következő lapozgatás aztán talán már véletlenszerű: amikor az olvasó a számára kevésbé ismert vasi területekre, településnevekhez lapoz, ott is talál kincset érő mesét, mondatokat. Rácsodálkozhat, hogy mennyire gazdag a vasi mikrotörténelem – és arra is, hogy annak milyen színes válogatását tartja a kezében.

„A múltban szomszédolunk” is egyes cikkekkal, hiszen a jelenlegi Vas vármegye északnyugati szelete az egykori Sopron vármegyéhez tartozott.

A *Mesélő házak*-sorozat erénye a helyszínleírások, a mesék hossza. Ez nyilván a napilapban való elsődleges közlésből adódik, és kiegyensúlyozottságot hoz a könyvvé lett összegzésbe: egy helyszín egy oldalt kap, és (kevés kivétellel) egy fotót. Frappáns és kényelmesen olvasható felosztás szerint lépegethetünk az időben Acsádtól Zsennyéig. Ezt erősíti a lapszélen vezetett ábécérend. Kaphatott volna akár időbeli rendezést is a mesék sora, akár a felidézett történelmi tartalom, akár a megjelenés alapján rendezve

időrendbe az írásokat, azonban áttekinthetőbb és színesebb így, a települések neve szerinti ábécérendben. Hogy pontosan mikor szerepelt a napilapban az írás, azt minden fejezetnél a cikk végén láthatjuk.

Érdeemes lapozni a kötetet a névmutató (278. oldaltól) mentén is – és ezzel illeszthető remekül a történelemoktatásba a kiadvány. Például Szent Márton nyomában éppen tíz „mesével” járhatunk, de Jules Verne, Dumas, Conan Doyle neve (171. oldal, „Olvasókör működött”, Őriszentpéter) is feltűnik.

Természetesen helyi arcképcsarnok körvonalazódik elsősorban az oldalakról – itt fontos hiánypótlásokat is tesz a könyvbe rendezett cikksorozat. Elég csak Esső Erzsébetet említeni: a magyar érem- és plakettművészet kevésbé ismert képviselője Jánosháza szülötte, akiről a 88. oldalon olvashatunk, az Erdődy–Choron-kastély mellett (87. oldal) második Jánosházi fejezetként „A kisplasztika mesternője” címmel.

És ha már címek: a napilapos „eredet” dicsérik a címadások, azok már önmagukban mesélnek. Néhány példa: „Foghúzás zsúpfedél alatt” (28. oldal, Cák), „A foglyok aranya” (80. oldal, Ikervár), „A felfedezők monográfiája” (111. oldal, Köcsk), „Utazó bűnözők egykor” (181. oldal, Pinkamindszent), „Törzsi szálláshely volt” (188. oldal, Rábagyarmat), „A molnár filológus fia” (248. oldal, Vámoscsalád), vagy „Angolkertek varázslója” (258. oldal, Vassurány).

Találunk fejezeteket, amelyek nagy ívű, egész településre szóló történetet mesélnek, ilyen például az „Olaszok faluja”, Olaszfa (163. oldal). És vannak olyan oldalak, amelyek egyetlen dátumból kiindulva hívnak időutazásra, ilyen Nyőgér tűzvésze 1935. július 29-én (162. oldal, „Tűzvész rázta meg a falut” címmel).

A 250. oldalon, Vasalja fejezeténél („A költészet kis háza” címmel) találjuk az alábbi kezdősorokat:

„Országos hírvű tudósokról, népszerű művészekről, színészekről sokak számára talán váratlanul, de gyakran kiderül, hogy őseik révén vasi származásúak.” Ez a gondolat talán nemcsak Vasalja meséjéhez illik, de lehetne az egész kötet, a cikkgyűjtemény bevezetése.

A sokszorosan is rendszerezett tartalommal, a színes és frappánsan megírt mesékkel a lokálpatrióta vasiak büszkesége kell legyen a *Mesélő házak*, és bizonyára vannak még mesét mondó falak szerte a vármegye 216 településén. Reméljük, azokat a meséket is olvashatjuk majd.

Bakos Ágnes

Kulcsár László – Mesterházy Attila – Keszei Balázs – Király Gergely – Balogh Lajos: Vas megye védett növényei

SZÜLŐFÖLD KÖNYVKIADÓ, SZOMBATHELY–SÁRVÁR, 2022. 565 P.

Az első növény, az erdélyi hérics (*Adonis transsylvanica*) faji szintű védetté nyilvánítására 1971-ig kellett várnia a hazai természetvédőknek. A dátum sokkal későbbi, hiszen joggal hihetnénk, hogy abban az országban, ahol Kaán Károly már az 1930-as években lefektette az intézményesített természetvédelem alapjait, az élővilág védelmének eszméje jóval korábban gyökeret vert. Sajnos nem így történt. Nemzedékek kitartó munkája és állhatatossága kellett ahhoz, hogy a hazai természetvédelem arra a szintre fejlődjön, amire joggal lehetünk napjainkban is büszkéek.

Ebben a munkában Vas megye természetkutatói úttörő módon jártak az élen: Horváth Ernő és Jeanplong József már 1962-ben számba vette a megye ritka és védelmet érdemlő növényeit: 115, napjainkban zö-

mében védett fajt soroltak fel. Csapody István és Szodfridt István 1970-ben közölte a védelemre érdemes növénytársulások listáját. Az 1960–1970-es években számosan sürgették a védendő növényfajok jegyzékének összeállítását. Végül az 1982. évi 4. számú, a természetvédelemről szóló törvényerejű rendelet nyomán nyílt mód a hazai állat- és növényfajok jogszabályban rögzített védelmére.

Csapody István tollából ugyanebben az évben látott napvilágot a *Védett növényeink* című könyv, amelynek 25 ezer példánya rövid idő alatt elfogyott a boltokból. A könyv értékét és szépségét növelte Csapody Vera 70 színes akvarellje és Vajda Ernő, illetve Vajda László 72 növényfotója is. A könyv sikere a magyar társadalom téma iránt érzett fogékonyságát is bizonyította.

A hazai botanikusok színe-java vett részt abban a majd nyolc évig tartó adatgyűjtésben, növényfotózásban, amelynek gyümölcseként 1999-ben, Farkas Sándor szerkesztésében megjelent a *Magyarország védett növényei* című nagyszabású munka. A könyv a törvény erejével védett összes, több mint 500, hazánkban előforduló növényfajt ismertette részletes alaktani leírással, élőhelye és elterjedése bemutatásával, színes fényképpel illusztrálva.

Úgy tűnhetett, ezzel az utóbb említett két munkával hosszabb időre lezárult a hazai védett növényfajokat bemutató projektek sora. Vajon mi készítetett mégis öt, a Nyugat-Dunántúlon dolgozó botanikust, hogy 560 oldalas kiadványban bemutassák Vas megye védett növényeit?

A hazai növényvilág védelméről jogszabályok rendelkeznek, amelyek bár megadják a szükséges keretet, de önmagukban nem elegendők. Védett növényeink (és állatfajaink) fennmaradása rajtunk is múlik. A természet értékei iránt érzett felelősség érzése azonban nem velünk születik, azt elsősorban

az oktatásnak, a környezeti nevelésnek, a szülői példamutatásnak kell kialakítani. Sajnálatos, hogy ez a felelősség a magyar társadalom nagyon kicsiny hányadára jellemző, és csak nagyon lassan formálható a kívánatos irányba. Ezért minden olyan mozgalmat, programot, kiadványt üdvözlünk, amely részt vesz a tudatformálásban, és hozzájárul természeti környezetünk védelméhez. Alapvető érdekünk, hogy lehetőleg minden magyar állampolgár megismerje természeti értékeinket, a kíméletre szoruló fajokat és élőhelyüket.

Vas vármegye növényvilágának gazdagsága évszázadok óta botanikusok generációit vonzotta és vonzza napjainkban is. Hála a nagynevű elődök munkásságának, a terület átmeneti jellegéből fakadó florisztikai (és faunisztikai) sokszínűsége jól dokumentált, és a Savaria Múzeum gyűjteményei a vármegye területéről származó bizonyító pél-

dányok őrzésével a hitelesség alapjait is megteremtik.

Az öttagú szerzői kollektíva a bevezető fejezetek után 296, Vas vármegyében előfordulási adattal bíró, törvényileg védett növényfajt mutat be a megszokott, jól bevált tagolás szerint: alaktani leírás, élőhely, elterjedése és hazai előfordulása, vasi előfordulása, veszélyeztetettsége és védelme, vonatkozó irodalom. Az egész oldalt kitevő ismertetést elterjedési ponttérkép és fénykép teszi látványossá.

A 296-os szám akár megelégedettséggel is eltölthet bennünket, lám, a vármegye milyen kedvező természetvédelmi helyzetben van. A valóság azonban kiábrándító! A terület növénytakarójának átalakulása kedvezőtlen tendenciát mutat, az élőhelyek leromlása, degradációja nagymértékű. Természetes és természetközeli élőhelyek már szinte csak a védett, illetve a Natura 2000-es területeken fordulnak elő. Ezzel párhuzamosan, a legtöbb védett növényfaj állománya, illetve egyedszáma csökkenő tendenciát mutat, számos védett növényfaj tűnt el a vármegyéből, és kritikusan alacsony egyedszámuk miatt további fajok kipusztulásával kell számolnunk. Tíznel több faj csak Vas vármegyében fordul elő az országban, így eltűnésükkkel a magyar flóra is szegényedik. Valljuk be, a jövőképp riasztó.

Reméljük, hogy a *Vas megye védett növényei* könyv is részt vállal abban a tudatformálásban, hogy minden élőlényre egyenrangú félként tekintsünk, legyen az állat, növény vagy gomba. A könyv látványos kivitelle, az áttekinthető oldalkép és a letisztult tipográfia nagyban hozzájárul, hogy az olvasó élvezettel forgassa lapjait, és szinte észrevétlenül legyen szerető rabja a növényvilág szépségeinek. Nem véletlenül írt a botanikáról a 18. század nagy természettudósa, Carl Linné úgy, mint szeretetre méltó tu-

dományról (*scientia amabilis*). Engedjük, hogy mi is a könyv hatása alá kerüljünk, és ha már megfogalmazódott bennünk az élővilág sorsa iránti felelősség apró szikrája, ne legyünk restek, és mindennapi cselekedeteinkkel is tegyünk azért, hogy unokáink is gyönyörködhessenek ebben a csodás világban!

Köszönet a szerzőknek és a kiadónak, hogy a Vas vármegye természeti értékei iránt érdeklődők újabb, tetszetős könyvvel gazdagodtak.

Jelen recenzió szerzője ugyanakkor abban is bízunk, hogy a példán felbuzdulva, a vármegyében dolgozó zoológusok hasonló formában összeállítják a vármegye területről ismert védett állatfajok atlaszát!

Vig Károly

Gibba Edit: Csak alkatárgy vagy áldozat... Vas vármegye és Burgenland 1920–1940

(SZÜLŐFÖLD KÖNYVKIADÓ,
SZOMBATHELY, 2020. 399 P.)

2023. április 18-án mutatták be a szombathelyi Berzsényi Dániel Könyvtárban Gibba Edit három éve megjelent, Vas vármegye és Burgenland két világháború közötti időszakát bemutató kötetét.

A könyvbemutatót moderáló dr. Baráthné Molnár Mónika, a Berzsényi Dániel Könyvtár igazgatója előljáróban elmondta, hogy Gibba Edit „Szemlélődni és a szemlélt igazságot továbbadni” címmel emlékezetes előadást tartott 2019-ben a megyei könyvtárban, amikor – édesanyja gyerekkori naplóira építve – a szombathelyi domonkos leányoktatás 1905 és 1945 közötti történetét vázolta fel.

Gibba Edit eredetileg orvosnak készült, végül történészként az ELTE Bölcsészettu-

dományi Karán szerzett diplomát. Eisenstadtban írta meg PhD-dolgozatát, majd Mádl Ferencnél volt akadémiai ösztöndíjas. Sill Ába Ferenc és Márfi Gyula indíttatására kezdett el a két világháború közötti időszakról foglalkozni. A *Csak alkutárgy vagy áldozat...* című kötetet maga a nyugalmazott veszprémi érsek ajánlotta az érdeklődők figyelmébe: dr. Márfi Gyula méltatta Gibba Edit nyolc évig tartó, négy nyelven (angolul, németül, magyarul és latinul), hét helyszínen folytatott kutatómunkáját, de beszélt a könyvbemutató közönségének a trianoni szerződés történetéről, tartalmáról, a magyarországi kisebbségek helyzetéről is.

Bernhard Weinhäusel, a kismartoni Egyházmegyei Múzeum igazgatója felesége, dr. Weinhäusel-Farkas Ildikó tolmácsolásában arról beszélt, hogy mennyi kihívással kellett az újonnan megszervezett Burgenland tartománynak szembenéznie az első világháború után – ki kellett alakítani a terület saját identitását, gazdasági életét, hagyományait –, s egyúttal megköszönte a szerzőnek, hogy a magyar mellett az osztrák politikai folyamatokat is kutatta.

Gibba Edit még a Magyar Tudományos Akadémia ösztöndíjasaként kezdett vizsgálni a témában, amiből 1995-ben egy 186 oldalas munka jelent meg a Savaria University Pressnél *Pártpolitikai és igazgatási viszonyok Vas vármegyében és Burgenlandban az 1920-as, 1930-as években* címmel. Ennek tartalmát bővítve készült el a *Csak alkutárgy vagy áldozat...* című kötet. A kemény táblás, 399 számozott oldalt tartalmazó mű négy fejezetből áll. A Bevezetésben az első világháború végén történt európai változásokról, Magyarország 1919–1920-as belpolitikai helyzetéről, valamint a trianoni békeszerződésről kapunk összefoglalást, illetve itt olvashatjuk Wilson elnök 14 pontját angolul és magyar fordításban. A 2. fejezet „A történelmi Vas vármegye az I. vi-

lágháború után” címet viseli. Ebben először az 1921. évi Anschlussról – azaz: a ma Burgenlandnak nevezett térség Ausztriához csatolásáról – és ennek előzményeiről olvashatunk: a nemzetközi fejleményekről éppúgy, mint a rövid életű Lajtabánságról. A 2. alfejezetben a szerző bemutatja Burgenland két legjelentősebb politikai pártját: a nagynémet pártot és a keresztényszocialistákat, majd az első tartományi kormányt, de Burgenland székhelyének kérdését is boncolgatja a korabeli politikai álláspontok ismertetésével.

A „Politikai pártok és hatalmi egyensúly” címet viseli a 3., egyben legterjedelmesebb fejezet. Ennek bevezetőjében IV. Károly 1921. októberi visszatérési kísérletétől az 1922-es választásig tartó időszak magyar belpolitikai eseményeiről olvashatunk, részletesen Bethlen miniszterelnök Vas megyei korteszkörútjának eseményeiről és az ott elhangzottokról. A 2. alfejezet témája Nyu-

gat-Magyarország és a Burgenland-kérdés, a 3. alfejezet („Korszerű, működőképes köz-igazgatás”) pedig a vármegyék igazgatásának átszervezéséről szól az 1932-es országgyűlési választásig bezárólag. A 3. fejezet utolsó alfejezetében az 1930-as évek belpolitikai jelleményeivel ismerkedhetünk meg.

A „Schattendorf után” címet viseli a kötet utolsó, Burgenlandról szóló fejezete. A cím arra utal, hogy a nagymartoni járásban a magyar nevén Somfalunak hívott Schattendorfban 1927. január 30-án tűzpárbaj zajlott, melyben egy Schutzbund-tag és egy falubeli kisgyerek meghalt. A bíróság felmentő ítélete belpolitikai válságot, zavargásokat okozott Ausztriában. Ezzel megindul egy fokozatos jobbratolódás, ami a parlamentáris kormányzás megszűnését, a tartományok önállóságának felszámolását, a hivatásrendi állam kiépülését eredményezte. Azonban ez csak átmeneti időszak volt Ausztria történetében, hiszen a hitleri Németország 1938 tavaszán bekebelezte az országot, Burgenlandot pedig két *gauba*, Niederdonauba és Steiermarkba olvasztották be.

Végezetül a szerző tíz pontba foglalt összefoglalást ad a leírtakról, amiben nagy hangsúlyt fektet a két ország közt felosztott egykori Vas vármegye eltérő (bel)politikai és pártviszonyainak összehasonlítására.

A kötet következő része a források felsorolása – itt sajnos hiányoznak a pontos levéltári hivatkozások. Nagyon gazdag viszont a szakirodalom-jegyzék: jogi szakmunkák, belpolitikai témájú kötetek, tanulmányok, országos és regionális sajtótermékek sorakoznak a listában, majd külön olvasható a Burgenlandra vonatkozó szakirodalom és az áttekintett burgenlandi lapok listája. Számos osztrák újság címlapképe is bekerült a fejezetbe, bár ennek lényegi funkciója nincs.

Ezt követi az 5. fejezet „Forrásközlés. Trianon másképp...” címmel. Itt fontos egyházi dokumentumokat ismerhetünk meg a szombathelyi és a győri egyházmegyék területének elcsatolása kapcsán. Ezt követően azonban a szerző „sokat akar markolni”: gróf Mikes János megyéspüspök és XI. Pius pápa családi életéről éppúgy közöl információkat, mint Apponyi Geraldine albán királynéről, ezek viszont Vas vármegye és Burgenland történetéhez nem kapcsolódnak. Nemes gesztus azonban a szerző részéről, hogy a kötet végén felsorolja a szakmai mentorait, kutató- és publikációs munkájának támogatóit.

Összegzőként elmondható, hogy Gibba Edit terjedelmes munkája az első világháború végétől az 1930-as évek végéig összehasonlítja a csonka országban maradt Vas vármegye és az elcsatolt, új tartományná szervezett Burgenland belpolitikai életét. Gazdag, többnyelvű forrásbázisra épít – ez a burgenlandi viszonyok ismertetésénél elengedhetetlen. További pozitívuma a könyvnek az illusztrációként felhasznált rengeteg korabeli fotó, ám ezek fellelhetőségéről csak a kötet 389. oldalán találunk információt. (Szerencsésebb lett volna mindegyik képnél feltüntetni.) Sajnos hiányzik a könyv elején bemutatott térképek forrása. Kissé zavaróak az egymondatos bekezdések, túlságosan szétördelik a mondanivalót. Kár ezekért a hibákért, mert egyébként ízléses kivitelű, jól olvasható betűmérettel írt, illusztrációkkal és kiemelésekkel gazdagon tagolt, fontos témáról szóló kötet született. A szerző jelenleg a német nyelvű kiadás előkészítésén dolgozik, amely tervei szerint a felsőoktatásban is használható segédkönyv lesz.

Kuglics Gábor